

วัตถุประสงค์ของการจัดวางตัวบุคคล

- 1) เพื่อให้นักเรียนได้รับการหรือสวัสดิการที่จำเป็นต่อพัฒนาการของแต่ละคน
- 2) เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับความสามารถ และความสนใจของตนเอง
- 3) เพื่อช่วยให้นักเรียนมีโอกาสก้าวหน้า พัฒนาประสิทธิภาพ ปรับปรุงตนเองในด้านต่าง ๆ

การดำเนินงานการจัดวางตัวบุคคล

บริการจัดวางตัวบุคคลเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน จึงควรดำเนินการตามลำดับดังนี้

- 1) ศึกษาปัญหาและความต้องการของนักเรียน โดยคณะกรรมการฝ่ายบริการจัดวางตัวบุคคลประสานงานกับฝ่ายรวบรวมข้อมูล เพื่อทราบปัญหาและความต้องการของนักเรียนแล้วนำไปจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกัน
- 2) ทบทวนงานจัดวางตัวบุคคล
- 3) จัดทำโครงการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นรายละเอียดในการปฏิบัติงานแต่ละกิจกรรม อันจะทำให้ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบวัตถุประสงค์ของกิจกรรม วิธีดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ ฯลฯ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างราบรื่น โดยระบุอย่างชัดเจนในหัวข้อต่อไปนี้

ชื่อโครงการ

หลักการและเหตุผล

วัตถุประสงค์

เป้าหมาย

ระยะเวลาดำเนินการ

วิธีดำเนินการ

งบประมาณ

ผู้รับผิดชอบโครงการ
การติดตามและประเมินผล
ผลที่คาดว่าจะได้รับ

5. บริการติดตามและประเมินผล (Follow-up and Evaluation Service)

ส่วนบริการแนะแนวบริการสุดท้าย ซึ่งจัดว่าเป็นบริการที่จะทำให้ครูแนะแนวได้ทราบถึงผลของการให้บริการแนะแนวแก่นักเรียน คือ บริการติดตามและประเมินผล ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2532 : 33-36) กล่าวว่า การติดตามและประเมินผลหมายถึง การดำเนินงานเพื่อทราบผลที่นักเรียนได้รับจากบริการแนะแนว และเป็นแนวทางสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงงานแนะแนว

วัตถุประสงค์ของบริการติดตามและประเมินผล

- 1) เพื่อรวบรวมข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการประเมินผลงานแนะแนวทุกด้านว่าสามารถช่วยนักเรียนแต่ละคนได้เพียงใด
- 2) เพื่อกำหนดแนวทางปรับปรุงงานแนะแนว

การติดตามผล

การติดตามผลมี 2 ประเภทได้แก่

- 1) ติดตามผลนักเรียนแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือนักเรียนที่กำลังเรียน และนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว ทั้งที่ออกจากโรงเรียนเพราะจบการศึกษาและที่ออกกลางคัน
- 2) ติดตามผลการปฏิบัติงานแนะแนวทั้งหมดในโรงเรียน

การติดตามผลอาจใช้วิธีการต่อไปนี้

- 1) การสังเกต
- 2) การสัมภาษณ์
- 3) การใช้แบบสอบถาม

การติดตามผลอาจใช้วิธีการหนึ่งหรือหลายวิธีการประกอบกันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการติดตามผล

ในการติดตามผลนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วนั้น อาจใช้วิธีการต่อไปนี้

- 1) ให้นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียน ซึ่งมีที่อยู่ใกล้เคียงกับรุ่นพี่ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้วติดตามกันเป็นคู่ ๆ
- 2) แจกแบบสอบถามการติดตามผลให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาพร้อมทั้งชี้แจงให้เห็นประโยชน์ในการส่งแบบสอบถามกลับคืนให้ทางโรงเรียน
- 3) แบ่งกลุ่มนักเรียนแต่ละห้องเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 3-5 คน ให้ติดตามซึ่งกันและกันแล้วส่งผลการติดตามกลับคืนให้ทางโรงเรียน
- 4) ให้ผู้ปกครองตอบแบบสอบถามการติดตามผลนักเรียนส่งกลับคืนมายังโรงเรียน
- 5) ครูเก็บข้อมูลโดยสอบถามนักเรียนที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนว่ามีใครบ้าง โรงเรียนสามารถติดต่อเมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้ว เพื่อนำมาใช้ในการติดตามผลนักเรียนต่อไป
- 6) ติดต่อสถานศึกษาแต่ละแห่ง ขอทราบรายชื่อผู้ที่เข้าศึกษาต่อเพื่อสำรวจว่ามีศิษย์เก่าจากโรงเรียนไปศึกษาต่อสถานศึกษานั้นหรือไม่

ตัวอย่างแบบติดตามผลการให้คำปรึกษา

เรียน.....

เนื่องจากงานแนะแนวของโรงเรียนได้ให้คำปรึกษาแก่.....
 นักเรียนชั้น.....ในเรื่อง.....
 ตามวิธีการแนะแนวไปแล้ว แต่ยังไม่ทราบว่าได้ผลอย่างไร จึงใคร่ขอความกรุณาให้ท่าน
 ช่วยติดตามว่า (ด.ช./ด.ญ./นาย/นางสาว).....
 ได้รับปรับปรุงตนเองดีขึ้นบ้างหรือไม่ เพื่อโรงเรียนจะได้พิจารณาช่วยเหลือนักเรียนต่อไป
 โปรดแจ้งให้ฝ่ายแนะแนวทราบโดยการเลือกข้อความที่มีอยู่ข้างล่างนี้ จะเป็น
 พระคุณยิ่ง

(ลงชื่อ).....

ครูแนะแนว

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ถึงฝ่ายแนะแนว

ข้าพเจ้าได้ติดตามพฤติกรรมของ (ด.ช./ด.ญ./นาย/นางสาว).....
นักเรียนชั้น.....มีความเห็นดังนี้

1. ด้าน.....
 ดีขึ้นมาก ดีขึ้นเล็กน้อย เหมือนเดิม แย่ลง
2. ด้าน.....
 ดีขึ้นมาก ดีขึ้นเล็กน้อย เหมือนเดิม แย่ลง
3. ด้าน.....
 ดีขึ้นมาก ดีขึ้นเล็กน้อย เหมือนเดิม แย่ลง
4. ด้าน.....
 ดีขึ้นมาก ดีขึ้นเล็กน้อย เหมือนเดิม แย่ลง

ตัวอย่างแบบติดตามผลนักเรียนที่สำเร็จการศึกษา

คำชี้แจง

โรงเรียนมีความประสงค์จะติดตามผลนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนไปแล้ว เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการจั้ดบริการแนะแนวของโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น จึงขอความร่วมมือให้นักเรียนตอบแบบสอบถามต่อไปนี้ให้ตรงตามเป็นจริง คำตอบทุกคำตอบจะเก็บเป็นความลับ และเมื่อนักเรียนตอบแบบสอบถามนี้เรียบร้อยแล้ว โปรดส่งกลับคืนไปทำงานแนะแนวของโรงเรียนด้วย

ชื่อ.....นามสกุล.....
สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน.....ระดับชั้น.....
เมื่อปีการศึกษา.....

ปัจจุบันกำลัง ศึกษาต่อ สถานศึกษา.....
สาขาวิชา/คณะ.....
 ประกอบอาชีพ.....
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ถ้าไม่ศึกษาต่อ หรือไม่ประกอบอาชีพ เพราะ.....
.....
สถานที่ติดต่อได้.....
.....

ข้อเสนอแนะสำหรับงานแนะแนวของโรงเรียน.....
.....
.....
.....

วิธีการประเมินผล

ผู้ประเมินผลอาจเป็นครูแนะแนวหรือคณะกรรมการแนะแนวก็ได้
การประเมินผลมีขั้นตอนดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการติดตามผล
- 2) วิเคราะห์ข้อมูล
- 3) จัดทำรายงานการประเมินผล

กิจกรรมโฮมรูม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2532 : 55-57) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโฮมรูมว่า เป็นวิธีการจัดกิจกรรมแนะแนวในห้องเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์กับนักเรียน โดยจัดให้มีลักษณะเหมือนบ้าน คือให้นักเรียนมีความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน และคุ้นกับครูประหนึ่งสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน เป็นการจัดกิจกรรมแนะแนวหมู่ในแต่ละห้องเรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ช่วยให้นักเรียนรู้แนวทางในการศึกษาต่อ รู้วิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพ รู้จักโลกกว้าง ทางอาชีพ รู้จักปรับตัวที่จะอยู่ในสังคม รู้จักวิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ฝึกการมีระเบียบวินัยและลักษณะนิสัยต่าง ๆ ฯลฯ โดยมีหลักในการจัดดังนี้

- 1) จัดให้มีบรรยากาศเป็นกันเอง มีลักษณะเหมือนบ้านที่ทำให้เกิดความรักและความคุ้นเคยซึ่งกันและกัน
- 2) จัดให้นักเรียนได้รักประโยชน์ในด้านการศึกษา ด้านอาชีพและด้านการปรับตัว
- 3) จัดในลักษณะเป็นกิจกรรมแนะแนวหมู่ในห้องเรียน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ครูได้พบนักเรียนของตนอย่างใกล้ชิด และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่และมีเป้าหมาย นอกเหนือจากการสอนปกติ
- 2) เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ได้รับประสบการณ์ เพิ่มมากขึ้นจากการเรียนปกติ
- 3) เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับนักเรียนมากยิ่งขึ้น

แนวปฏิบัติ

- 1) โรงเรียนควรจัดเวลาให้เป็นของนักเรียนระยะใดระยะหนึ่ง แล้วให้ครูประจำชั้น เป็นผู้ดำเนินการและรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนในชั้นของตนเอง
- 2) เวลาที่จัดสำหรับโฮมรูม ต้องคำนึงถึงว่าเป็นเวลาของนักเรียนจริง ๆ และต้องใช้เวลาเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ต่อความงอกงามของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน
- 3) ในการจัดกิจกรรมโฮมรูมทุก ๆ ครั้ง ครูประจำชั้นควรต้องมีการเตรียมตัววางแผนล่วงหน้าก่อนเสมอ เพื่อจะช่วยให้กิจกรรมโฮมรูมบังเกิดผลดีแก่นักเรียนทุกประการ และถ้าได้มีการวางแผนร่วมกับนักเรียนได้ยิ่งเป็นการดี เพราะจะทำให้ได้กิจกรรมที่มีความหมายสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของนักเรียนโดยแท้จริง
- 4) เนื่องจากจุดมุ่งหมายอันสำคัญของโฮมรูม คือหาหน้าที่เสมือนบ้านที่ดีของนักเรียนในโรงเรียน ครูประจำชั้นย่อมจะเปิดโอกาสให้มีการแนะนำหมู่ และการแนะนำรายบุคคลแก่นักเรียนในโอกาสและปัญหาต่าง ๆ
- 5) ให้นักเรียนได้มีโอกาสพบครูอย่างใกล้ชิดที่สุด คือครูประจำชั้น เพื่อหาการปรึกษาหารือ ขอความช่วยเหลือ และเรียนรู้การปรับปรุงบุคลิกภาพ ตลอดจนการเรียนรู้การดำรงชีวิตของตนเองทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่มีได้สอนอยู่ในชั่วโมงเรียน
- 6) เปิดโอกาสให้ครูประจำชั้นกับนักเรียนได้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยมีสภาพและบรรยากาศสออย่างเช่นที่บ้านของเด็ก กล่าวคือมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

มีความพยายามที่จะเข้าใจกัน ให้ความร่วมมือกัน เห็นอกเห็นใจ เรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เป็นต้น

7) ครูประจำชั้นจะต้องทำหน้าที่เห็นอกเห็นใจนักเรียน อยากเรียนรู้เกี่ยวกับนักเรียนจริง ๆ ให้ความรู้ในสิ่งที่เขาต้องการ พยายามกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงออกให้มากที่สุด จะเป็นด้วยการแสดงความคิดเห็น ความคิดริเริ่ม ความกล้าในการพูด และความรู้สึกที่ต้องการระบายออก และอื่น ๆ เป็นต้น

8) ควรหาวิธีการกระตุ้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาโฮมรูม และมอบหมายความรับผิดชอบให้นักเรียนทำงานในกิจกรรมนั้น ๆ ตามความถนัดและความสนใจของเขาจะทำให้มีความหมายและเกิดคุณค่าอย่างยิ่งสำหรับนักเรียน

9) ไม่ควรใช้วิธีปาฐกถา การอบรม หรือการชี้แจงให้บ่อยนัก ต้องพิจารณาตามความจำเป็นเท่านั้น เพราะหลักการแนะแนวหมู่หรือการจัดโฮมรูมนั้น นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการอภิปรายออกความคิดเห็นในการหาทางแก้ปัญหาและการลงมติร่วมกัน ครูเป็นแต่เพียงช่วยควบคุมการดำเนินการ ทหารายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้งานได้บรรลุจุดประสงค์เป็นสำคัญเท่านั้น

10) ครูประจำชั้นที่ทำหน้าที่เป็นครูโฮมโรม ควรจะมีสมุดบันทึกกิจกรรมประจำวันไว้ เพื่อช่วยให้การดำเนินการเป็นผลดีมีความมุ่งหมาย และในวันสิ้นสุดสัปดาห์ควรบันทึกสรุปความคิดเห็นหรืออุปสรรคต่าง ๆ ไว้ในสมุดนั้นด้วย สำหรับจะได้นำมาอภิปรายร่วมกับครูอื่น ๆ เพื่อดำเนินการปรับปรุงกิจกรรมโฮมรูมให้เหมาะสมและใช้ได้ดีกับนักเรียนในครั้งต่อไป

การจัดกิจกรรมโฮมรูมให้มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการเตรียมการหรือมีการวางแผนเป็นอย่างดี โดยผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้มีบทบาทและมีส่วนร่วมด้วยอย่างมากในการให้คณะกรรมการวางแผน ช่วยกันร่างกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูโฮมรูม ซึ่งอาจจะเป็นคนเดียวกับครูประจำชั้นแล้วนำไปปฏิบัติเหมือน ๆ กัน สั้นยี่สิบผลมาอภิปรายและปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้นก็จะ เป็นประโยชน์มาก ในการวางแผนที่จะร่างกิจกรรมร่วมกันนั้น หากเป็นไปได้ควรสำรวจความต้องการของนักเรียนก่อน โดยจัดทำแบบสอบถามสำหรับสำรวจความต้องการของนักเรียนทุกคนในระดับชั้นต่าง ๆ เพื่อรวบรวม

ความต้องการของนักเรียนได้แล้ว จึงวางแผนจัดกิจกรรมร่วมกัน นอกเหนือจาก
 ความต้องการที่สำรวจได้แล้ว ครูอาจเพิ่มเติมหัวข้อบางอย่างที่ครูเห็นว่า เป็นประโยชน์
 แก่นักเรียนได้ การจัดกิจกรรมตามความต้องการของนักเรียนจะได้รับความสนใจ
 เป็นอย่างดีและได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
 (2532 : 139-286) ได้เสนอแนะกิจกรรมโฮมรูม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา
 ปีที่ 1 - 6 ไว้ ดังนี้

กิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

1. สิ่งที่น่าสนใจ
2. งานที่ถนัด
3. ความเด่น
4. ฉันคือใคร
5. งานที่ฉันชอบ
6. พังเป็น
7. อาชีพที่พบเห็น
8. ฉันช่วยได้
9. ทางงานที่ไหน
10. อยากเป็นอะไร
11. อะไรดี
12. รู้เวลา
13. เวลาเข้าที่ฉันรัก
14. คนเก่งของฉัน

ตัวอย่างกิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

การตัดสินใจและการวางแผน

เวลาเช้าที่ฉันรัก

แนวคิด	การฝึกตนให้มีอารมณ์สดชื่นแจ่มใส ตั้งแต่ตื่นนอนเป็นการสร้างความหมายให้กับชีวิต
จุดประสงค์	เพื่อให้นักเรียนบอกได้ว่านักเรียนทำอะไรในเวลาเช้า
วิธีดำเนินการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูนำภาพกิจกรรมที่ควรทำในชีวิตประจำวันไปติดไว้บนกระดานดำ เช่น ช่วยพ่อแม่เลี้ยงน้อง ซักผ้า รับประทานอาหารเช้า น้ำดื่ม ฝรั่ง เพลง ร้องเพลง ฯลฯ 2. นักเรียนเลือกภาพกิจกรรมที่ทำในเวลาเช้า 3. ครูสรุป (ตามแนวการสรุป)
แนวการสรุป	ในแต่ละวันหลังตื่นนอนแล้ว ทุกคนก็ต้องทำงาน แต่ควรรู้ว่าควรทำอะไรก่อน-หลัง เช่น อาบน้ำ ออกกำลังกาย รับประทานอาหารเช้า การจัดลำดับกิจกรรมก่อน-หลังของตนเอง เป็นการฝึกพื้นฐานในการวางแผน
ความรู้สำหรับครู	การรู้จักจัดระบบและขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละวัน จะช่วยให้มองชีวิตด้วยสายตาที่สดชื่นและมีความหมาย

กิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

1. งานที่ถนัด
2. งานที่ชอบ
3. คนเด่น
4. นั้แหละเรา
5. พ่อแม่เก่ง

6. พุดเป็น
7. คู่อาชีพ
8. ช่วยเหลือชุมชน
9. ตามไปดู
10. พบเวียนเปลี่ยนไป
11. น่าสนใจ
12. วันนี้มีอะไร
13. ของขวัญวันหยุด
14. เก่งคนและอย่าง

ตัวอย่างกิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2
การตัดสินใจและการวางแผน

ของขวัญวันหยุด

แนวคิด	วันหยุดจะมีความหมาย ถ้ารู้จักใช้เวลาเป็น และการใช้เวลาจะเป็นพื้นฐานของการวางแผนชีวิต
จุดประสงค์	เพื่อให้นักเรียนบอกได้ว่าจะทำอะไรในวันหยุด
วิธีดำเนินการ	1. ครูถามนักเรียนว่าในวันหยุดนักเรียนอยากทำอะไรบ้าง
แนวการสรุป	2. ให้นักเรียนวาดภาพสิ่งที่นักเรียนอยากทำในวันหยุด
ความรู้สำหรับครู	3. ให้นักเรียนบรรยายภาพที่นักเรียนวาดเป็นตัวอักษรได้ภาพ และบรรยายให้เพื่อนฟัง 4. ให้นำภาพนั้นมาติดให้เพื่อนดู 5. ครูสรุป (ตามแนวการสรุป)
แนวการสรุป	ถ้าทุกคนรู้จักการวางแผนใช้เวลาในวันหยุดให้เหมาะสม ชีวิตก็จะมี ความหมาย
ความรู้สำหรับครู	การได้เตรียมการหรือการจัดกำหนดการใช้เวลา จะช่วยให้งานบรรลุ ผลได้ดี

กิจกรรมโหมโรงสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1. ชีวิตของฉัน
2. งานที่ฉันชอบ
3. คนดัง
4. วิถีชีวิต
5. คนสำคัญ
6. ถามอย่างไร
7. ชอบไหม
8. เราช่วยกัน
9. ขอไปดู
10. แปลกไหม
11. งานที่ชอบ
12. วันหยุด
13. กล้องวิเศษ
14. จุดแข็ง

ตัวอย่างกิจกรรมโหมโรงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
การรู้จักสิ่งแวดล้อม

ขอไปดู

แนวคิด	ให้นักเรียนรู้จักสถานที่ทำงานของบุคคลที่ไกลตัวออกไป
จุดประสงค์	เพื่อให้นักเรียนสามารถบอกสถานที่ทำงานของบุคคลในท้องถิ่นได้
วิธีดำเนินการ	1. ก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมนี้ ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ให้ไปสังเกตสถานที่ทำงานของบุคคลในท้องถิ่น

2. ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้นให้เพื่อนฟัง และเขียนรายงานส่ง
 3. ครูและนักเรียนสรุปตามแนวการสรุป
- แนวการสรุป** การที่นักเรียนได้รู้จักสถานที่ทำงานของบุคคลในท้องถิ่นจะทำให้ นักเรียนได้รู้จักลักษณะอาชีพมากขึ้น
- ความรู้สึกรับรู้** การที่มีประสบการณ์กว้างขึ้น จะทำให้มองเห็นโลกทัศน์ของอาชีพมากขึ้น

กิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

1. ชีวิตหลายแบบ
2. บอกหน่อย
3. เคล็ดไม่ลับ
4. คุณค่าแห่งตน
5. แบบไหน
6. ตั้งใจฟัง
7. ไม่เหมือนกัน
8. ฉันรักชุมชน
9. กระจกหกด้าน
10. ความหวังใหม่
11. มีโอกาส
12. ค่าของเวลา
13. เตรียมพร้อม
14. เก่งอะไร

ตัวอย่างกิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
การรู้จักสิ่งแวดล้อม

ไม่เหมือนกัน

แนวคิด	อาชีพต่าง ๆ มีรูปแบบการทำงานที่ต่างกัน
จุดประสงค์	เพื่อให้นักเรียนบอกความแตกต่างของอาชีพรอบ ๆ ตัวได้
วิธีดำเนินการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3 คน ให้นักเรียนพิจารณาลักษณะอาชีพแต่ละคู่ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร เช่น เสริมสวย-ช่างตัดเสื้อ เลี้ยงสัตว์-ทักดา ซ่อมจักรยาน-ช่างไม้ พ่อค้า-ช่างตัดผม พยาบาล-ครู 2. ให้นักเรียนพิจารณาตนเองว่าชอบอาชีพลักษณะใด 3. ครูสรุป (ตามแนวสรุป)
แนวการสรุป	อาชีพแต่ละอาชีพมีรูปแบบหรือแนวการทำงานที่แตกต่างกัน
ความรู้สำหรับครู	การศึกษารูปแบบอาชีพหลายลักษณะอาชีพ จะเป็นแนวทางในการเลือกอาชีพได้

กิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

1. จุดเด่น
2. คุณขอมมา
3. ทำพิสูจน์
4. อิง เกณฑ์
5. ประสบการณ์ใหม่
6. ฟังหน่อย
7. อาชีพใกล้ตัว
8. ผู้ตัดสิน

9. หัวใจเรียกหา
10. อาชีพใหม่ ๆ
11. เลือกอะไรกันดี
12. ชีวิตประจำวัน
13. ความต้องการ
14. ก่อนหลัง

ตัวอย่างกิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
การรู้จักสิ่งแวดล้อม

อาชีพใกล้ตัว

แนวคิด	สภาพของท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เอื้ออำนวยให้บุคคลประกอบอาชีพที่ต่างกัน
จุดประสงค์	เพื่อให้นักเรียนสามารถบอกอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่นได้
วิธีดำเนินการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ให้นักเรียนทุกคนบอกอาชีพของบุคคลที่ตนรู้จัก มาคนละ 5 อาชีพ แล้วครู เขียนลงบนกระดานดำ 2. นักเรียนช่วยกันพิจารณาว่าอาชีพเหล่านั้นมีอยู่ในท้องถิ่นหรือไม่ ถ้ามีอยู่ในท้องถิ่นของเรา หรืออยู่ในภาคใดของประเทศไทย 3. ครูสรุปตามแนวการสรุป
แนวการสรุป	ในแต่ละท้องถิ่นก็มีอาชีพแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ
ความรู้สำหรับครู	การศึกษาอาชีพโดยนำวิธีการขั้นตอนมาพัฒนาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น จะช่วยสร้างอาชีพใหม่ ๆ

กิจกรรมโหมโรงสำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1. การดำเนินชีวิต
2. ณาไปบ้าน
3. งานสร้างสรรค์
4. สิ่งสำคัญ
5. ลักษณะอาชีพ
6. ความในใจ
7. รจนาเลือกคู่
8. ความก้าวหน้า
9. ความฝันของฉัน
10. แผนชีวิต
11. อดีตมีผลต่อยังปัจจุบัน
12. เวลาเป็นของมีค่า
13. ทางหนีทีไล่
14. ทิมงาน

ตัวอย่างกิจกรรมโหมโรงสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

การรู้จักตนเอง

สิ่งสำคัญ

แนวคิด	สิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจของบุคคล
จุดประสงค์	ให้นักเรียนบอกสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตได้
วิธีดำเนินการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูให้นักเรียนบอกสิ่งที่สำคัญในชีวิตมาคนละ 1 อย่าง 2. ครูถามนักเรียนว่าจะทำอะไร หรือทำอย่างไรกับสิ่งนั้นบ้าง

3. ให้นักเรียนเขียน หรือวาดสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตลงในสมุดกิจกรรมโฮมรูม
 4. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปกิจกรรมตามแนวการสรุป
- แนวการสรุป** คนทุกคนมีสิ่งสำคัญในชีวิต ควรสนใจสิ่งสำคัญและมีความหมาย ของกันและกันด้วย
- ความรู้สำหรับครู** คนเรามีสิ่งสำคัญอยู่หลายสิ่งมากมาย ถ้าเราเรียนรู้ที่จะลำดับ ความสำคัญได้ว่าอะไรสำคัญที่สุด จะทำให้เราตัดสินใจทำอะไรได้ดี และชัดเจนยิ่งขึ้น

กิจกรรมโฮมรูมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักตนเองและการพัฒนาชีวิต ซึ่งครูควรให้นักเรียนทุกชั้น ได้ปฏิบัติและอาจทำกิจกรรมเรื่องอื่น ๆ เพิ่มเติมให้เป็นไปตามหลักการและวัตถุประสงค์ ของโฮมรูม

สภาพการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา

วัชรีย์ ทรัพย์มี (2533 : 711-716) กล่าวว่า ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการ ตระหนักถึงความสำคัญของบริการแนะแนวในระดับประถมศึกษา ได้มีการจัดบริการ แนะแนวแก่นักเรียนประถมศึกษาทั้งชั้นในบางโรงเรียน และหลายโรงเรียนค้ำริจะจัดตั้ง บริการแนะแนวขึ้น เพื่อช่วยป้องกันปัญหา แก้ปัญหา และส่งเสริมพัฒนา ตลอดจนเตรียมนักเรียน ใหพร้อมในด้านต่าง ๆ ช่วยให้นักเรียนมีพื้นฐานที่จะเลือกแนวทางศึกษาต่อ และเลือก อาชีพได้เหมาะสมเมื่อถึงเวลาอันควรกับทั้งเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพและช่วยการปรับตัว ของนักเรียน

ซึ่งสภาพการดำเนินงานแนะแนวในระดับประถมศึกษาของประเทศไทย แบ่งได้ 2 รูปแบบคือ

1) การแนะแนวในระดับประถมศึกษาโดยมีองค์กรแนะแนว คือ

การดำเนินงานแนะแนวในระดับประถมศึกษาโดยมีองค์กรแนะแนว ดำเนินการในลักษณะของการมีหน่วยแนะแนว มีบุคลากรแนะแนวหรือมีการจัดตั้ง คณะกรรมการแนะแนว ซึ่งจะมีผู้รับผิดชอบงานแนะแนวโดยตรงเป็นหัวหน้า หรือประธาน คณะกรรมการ มีครูประจำชั้นและครูบางคนในโรงเรียนร่วมเป็นกรรมการ คณะกรรมการ จะกระจายกันรับผิดชอบงานแนะแนวทั้ง 5 บริการ คือ บริการศึกษาและรวบรวมข้อมูล นักเรียนรายบุคคล บริการสนเทศ บริการให้คำปรึกษา บริการจัดวางตัวบุคคล และบริการติดตามและประเมินผล

2) การแนะแนวในระดับประถมศึกษาโดยไม่มีองค์กรแนะแนว คือ

การดำเนินงานแนะแนวในระดับประถมศึกษาโดยไม่มีองค์กรแนะแนวนั้น ไม่มีการจัดตั้งผู้รับผิดชอบงานแนะแนวโดยตรง แต่โรงเรียนได้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อป้องกันปัญหา แก้ปัญหา และส่งเสริมพัฒนาการนักเรียน โดยจัดกิจกรรมเหล่านี้ กระจายอยู่ในความรับผิดชอบของครู และบุคลากรต่าง ๆ ตั้งแต่การจัดทำประวัตินักเรียน การจัดโครงการพิเศษ หรือกิจกรรมพิเศษเพื่อช่วยพัฒนานักเรียน มีการแนะแนวสอดแทรก ในวิชาต่าง ๆ ตลอดจนมีการแก้ปัญหาให้นักเรียน

และจากการศึกษาของ จินดารัตน์ ศรีสุภกาญจน์ (2535 : 92-94) พบว่า สภาพจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า มีการดำเนินงานด้านการศึกษาต่อและการจัดหาทุนค่อนข้าง มาก งบประมาณในการดำเนินงานส่วนใหญ่ ใช้เงินบำรุงการศึกษา มูลนิธิและเงินบริจาค การดำเนินงานแนะแนวส่วนใหญ่ดำเนินการโดยครูประจำชั้น และมีการแก้ไขปัญหา นักเรียนเฉพาะกรณี ส่วนการจัดบริการแนะแนว ทั้ง 5 ด้าน มีการจัดทำในระดับปานกลาง

อีกทั้ง จารุรักษ์ สุขเสริม (2534 : 128-130) ศึกษาการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย พบว่า สภาพการจัดบริการแนะแนวยังมีจำนวนน้อย และรูปแบบของการจัดกิจกรรมแนะแนว ทุกโรงเรียนให้ความสนใจน้อย มีรูปแบบการจัดตั้งนี้ จัดให้มีปฏิทินการปฏิบัติงานแนะแนว ประจำปี จัดอบรมครูแนะแนวและคณะครู เพื่อให้มีความรู้ด้านแนะแนว โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการจัดบริการ สारวจนักเรียนเป็นรายบุคคล บริการสนเทศ และบริการติดตามผล

เป็นจำนวนมากที่สุด โรงเรียนขนาดกลางมีการจัดการให้คำปรึกษาและบริการ
จัดวางตัวบุคคลเป็นจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุปว่า สภาพการจัดการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษา
ในปัจจุบันส่วนใหญ่จัดแบบไม่มีองค์กรแนะแนว และบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา
ยังให้ความสำคัญกับการจัดการบริการแนะแนวอยู่ในระดับน้อย

ปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการจัดการบริการแนะแนว

ขวัญแนะแนว (2534 : 44) กล่าวว่า ปัจจุบันนี้งานแนะแนวยังคงมีปัญหา
เกี่ยวกับความร่วมมือและการประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและ
เอกชน กล่าวคือ ไม่มีการประสานงานและร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่างคณะกรรมการ
ประสานงานแนะแนวการศึกษาและอาชีพของกระทรวงศึกษาธิการกับหน่วยงานอื่น ๆ
ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และแม้แต่สถานศึกษาเองกับบุคคลและหน่วยงานอื่น ๆ
ในชุมชนก็ยังไม่มีการประสานงานและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดำเนินงานแนะแนว
ของสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่ ธีรพร บุญยสิทธิ์ (2533 : 103) ศึกษาพบว่า
ส่วนใหญ่ครูประจำชั้นกับฝ่ายแนะแนวประจำโรงเรียนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น
ศูนย์สุขวิทยาจิต หรือสมาคมแนะแนว มีการร่วมงาน ประสานงาน หรือขอความช่วยเหลือ
กันน้อย

และวรรณภา พรหมบุรมย์ (2533 : 633-637) ได้กล่าวถึงปัญหาในการ
จัดการบริการแนะแนวด้านบุคลากรและด้านเทคนิค วิธีการ ว่า

ปัญหาด้านบุคลากรที่ให้บริการทางการแนะแนวคือ ไม่มีเวลา ขาดความรู้
ในด้านงานแนะแนว ไม่มีความคิดริเริ่ม และบุคลิกภาพไม่เหมาะสมที่จะทำงานแนะแนว
ควรแก้ไขโดยการจัดแบ่งเวลาให้กับงานแนะแนว เพราะงานแนะแนวเป็นงานพัฒนาคน
ควรหาความรู้ เพื่อจะใช้กิจกรรมแบบฝึกหัดที่เป็นการพัฒนาสอดแทรกในการเรียนการสอน
และควรปรับปรุงบุคลิกภาพของครูที่จะพัฒนาเด็ก ให้มีความรัก และปรารถนาดีต่อเด็ก
ด้วยความจริงใจ

ปัญหาในด้านเทคนิค วิธีการ ที่เห็นชัดคือ ครูขาดยุทธวิธี ขาดเทคนิคในการพัฒนาคน จะเห็นได้ว่า การรู้จักเด็กเพื่อให้เขาได้รู้จักตัวเองนั้น ยังไม่มีเครื่องมือที่จะทำ ให้เด็กรู้จักตัวเอง เพราะการรู้จักตัวเองมีความหมายลึกซึ้งมาก เป็นการรู้จักความคิด ความรู้สึกของคนที่จะทำให้เกิดการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ การนำความคิดของตนเองมา สัมพันธ์กับการกระทำเพื่อให้เกิดการตัดสินใจ และวางแผน การนำศักยภาพของตนออกมา ใช้ให้ได้มากที่สุด

อีกทั้ง สุนีย์ สิงหะคเชนทร์ (2534 : 21-22) กล่าวว่า ปัญหาสำคัญ อีกประการคือ โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังขาดบุคลากรแนะแนวที่จบการศึกษา เกี่ยวกับการแนะแนวโดยตรง และโรงเรียนประถมศึกษาที่มีขนาดเล็กและตั้งอยู่ในท้องถิ่น ที่ประชาชนมีฐานะยากจน จะประสบกับปัญหามากมายในการจัดบริการแนะแนว เป็นต้นว่า ขาดงบประมาณ ห้างแนะแนว และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการให้บริการแนะแนว ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นเหตุให้โครงการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนหลายแห่ง ต้องเลิกล้มไป

จินดารัตน์ ศรีสุภกาญจน์ (2535 : 94-95) ได้ศึกษาปัญหาการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาการจัดบริการแนะแนวทั้ง 5 บริการ ของโรงเรียนขนาดใหญ่ กลางและเล็ก การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นรายบุคคล บริการสนเทศ การจัดวางตัวบุคคล บริการติดตามผล มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง การจัดบริการให้คำปรึกษา เกี่ยวกับการศึกษาต่อและความสนใจด้านอาชีพ ของโรงเรียนขนาดกลางอยู่ในระดับน้อย และปัญหาการจัดบริการแนะแนวที่สำคัญที่สุด คือ การขาดครูแนะแนวโดยตรง ครูแนะแนวส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ด้านการแนะแนวลักษณะ การดำเนินการจึงเป็นแบบต่างคนต่างทำ ขาดความร่วมมือจากครูอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลมาจาก ภาระการสอนมีมาก ไม่มีเวลาให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งปัญหาผู้บริหารงานไม่มีความรู้ ในงานแนะแนว ขาดเงินงบประมาณ ขาดห้องแนะแนว ขาดความร่วมมือจากนักเรียน และผู้ปกครอง

และ จารุรักษ์ สุขเสริม (2534 : 130-131) ได้ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการจัดบริการแนะแนวในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเลย ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร พบว่า ปัญหาที่ผู้บริหารประสบมากที่สุดในการ

จัดบริการแนะแนว อันเนื่องมาจากปัญหาการบริหารโรงเรียน ตัวผู้บริหาร ครูแนะแนว คณะครู ผู้ปกครองนักเรียน คือ ขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดบริการแนะแนว ขาดเอกสาร คู่มือการปฏิบัติงานแนะแนวและอุปกรณ์ในการจัดบริการแนะแนว ขาดบุคลากรแนะแนวประจำโรงเรียน ครูแนะแนวไม่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมวิชาการแนะแนวโดยเฉพาะ ครูแนะแนวและคณะครูมีชั่วโมงสอนมาก ไม่มีเวลาไปทำงานแนะแนว ครูแนะแนวและคณะครูขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดบริการแนะแนว และผู้ปกครองนักเรียนมีฐานะยากจน

ซึ่งสอดคล้องกับที่ สุรเชษฐ จิตตะวิกุล (2526 : 138-141) ได้ศึกษาความคิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในการจัดโครงการแนะแนว ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า

ผู้บริหารส่วนกลาง เห็นว่าปัญหาสำคัญคือ อัตราครูแนะแนวมีไม่เพียงพอ ครูแนะแนวมีชั่วโมงสอนมาก คณะครูในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแนะแนว ขาดห้องสำหรับจัดเป็นห้องแนะแนว ขาดความร่วมมือจากผู้บริหาร

ศึกษานิเทศก์ เห็นว่าปัญหาที่สำคัญคือ ครูแนะแนวมีชั่วโมงสอนมาก คณะครูในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการแนะแนว ขาดครูแนะแนว ขาดสถานที่ในการจัดห้องแนะแนว ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ

ครูใหญ่ เห็นว่าครูแนะแนวมีไม่เพียงพอกับความต้องการ ครูแนะแนวมีชั่วโมงสอนมาก ขาดแบบสอบถาม ขาดงบประมาณ ขาดสถานที่ในการจัดห้องแนะแนว

ครูประจำชั้น เห็นว่า ครูบางคนไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของบริการแนะแนว คณะครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานแนะแนว ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ

กล่าวโดยสรุปว่า ปัญหาในการจัดบริการแนะแนวที่สำคัญ คือ ขาดครูแนะแนว ที่จบการศึกษา เกี่ยวกับการแนะแนวโดยตรง ขาดงบประมาณ อาคารสถานที่ไม่เพียงพอที่จะใช้จัดเป็นห้องแนะแนว ครูแนะแนวและคณะครูมีชั่วโมงสอนมาก ขาดความร่วมมือจากผู้บริหาร

พัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษา

พัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษามีลักษณะเฉพาะ ดังนี้ครูจึงจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียนในวัยนี้ เพื่อที่ครูจะได้เข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน และจัดบริการแนะแนวทั้ง 5 บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ วัลนิกา ฉลากบาง (2535 : 4) ได้กล่าวถึง พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

- 1) พัฒนาการทางร่างกาย หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของร่างกาย ทั้งในส่วนที่เป็นกล้ามเนื้อ โครงกระดูก และอื่น ๆ
- 2) พัฒนาการทางสติปัญญาหรือพัฒนาการทางภาษา หมายถึง ความเจริญเติบโตของสมอง ความสามารถในการคิดหาเหตุผลและการคิดแก้ปัญหา
- 3) พัฒนาการทางอารมณ์ หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และความเหมาะสมของการแสดงอารมณ์
- 4) พัฒนาการทางสังคม หมายถึง ความมุงอกงามในการเข้าสังคม การรู้จักอยู่ร่วมกับคนอื่น การรู้จักปรับตัว การให้ความร่วมมือ การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตของเด็กประถมศึกษานับแต่ประสบการณ์ครั้งแรกของการไปโรงเรียน การเรียนรู้กฎ-ระเบียบ การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนครูและบรรยากาศในโรงเรียนนั้นมีผลต่อชีวิตและพฤติกรรมของเด็กอยู่ไม่น้อย ซึ่งฮาวิกเฮิร์สต์ (Havighurst อ้างจาก สุนีย์ ชีรดากร, 2523 : 35-36) ได้เสนอแนวคิดเรื่องพฤติกรรมที่ต้องพัฒนาตามวัยของเด็กอายุ 6-12 ปี หรือวัยประถมศึกษาไว้ดังนี้

- 1) เรียนรู้ที่จะใช้ทักษะทางร่างกายจากการเล่นต่าง ๆ
- 2) สร้างทัศนคติต่อตนเองในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต
- 3) เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนรุ่นเดียวกัน
- 4) เรียนรู้บทบาททางสังคมที่เหมาะสมของเพศชายและเพศหญิง

- 5) พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน
- 6) พัฒนาความคิดเรื่องศีลธรรม จรรยาและค่านิยม
- 7) สามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามวัย
- 8) พัฒนาทัศนคติต่อกลุ่ม สังคมและสถาบันต่าง ๆ
- 9) พัฒนาทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียนและการคำนวณ

วัลนิกา ฉลากบาง (2535 : 5-11) ได้กล่าวถึงวัยเด็กตอนกลาง (อายุ 6-9 ปี) ว่า เป็นระยะที่มีความสำคัญต่อการเริ่มต้นชีวิตใหม่ เพราะเด็กจะเข้าโรงเรียน บางครั้งจึงเรียกวัยนี้ว่า "วัยเรียน" (School Age) การไปโรงเรียนครั้งแรกจัดเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิตของเด็ก เพราะเด็กจะต้องปรับตัวมากขึ้น สังคมของเด็กจะกว้างขึ้นหากเด็กได้รับการฝึกฝนในด้านร่างกายอารมณ์ สังคม และสติปัญญามาก่อนบ้าง ก็จะช่วยให้เด็กปรับตัวได้ง่ายขึ้น กล่าวกันว่า เด็กจะรักโรงเรียน ประสบความสำเร็จในการเรียนเพียงใดก็ขึ้นกับระยะนี้เป็นสำคัญ

พัฒนาการทุกด้านของเด็กวัยนี้มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กโดยตรง ดังนั้นเด็กจึงควรได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน เพื่อช่วยให้เขาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ วัยนี้จึงจัดเป็นวัยที่ผู้ใหญ่ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษเช่นเดียวกับวัยอื่น

วัลนิกา ฉลากบาง (2535 : 5-11) ได้กล่าวว่า พัฒนาการของวัยเด็กตอนกลางมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ 4 ด้าน คือพัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์ พัฒนาการด้านสังคมและพัฒนาการด้านสติปัญญา

1. พัฒนาการทางร่างกาย

เมื่อเด็กอายุย่างเข้าปีที่ 6 อัตราความเจริญเติบโตจะช้าลงกว่าเดิมเล็กน้อย แต่ก็ยังเป็นไปอย่างสม่ำเสมอร่างกายจะขยายออกในด้านส่วนสูง แขนขายาว สัดส่วนของรูปร่างจะเปลี่ยนแปลงไปใกล้เคียงกับลักษณะของผู้ใหญ่ ในระยะอายุ 6-10 ปี โดยเฉลี่ยเด็กชายจะสูงกว่าเด็กหญิงเล็กน้อยแต่หลังจาก 10 ปี จนถึง 15 ปี เด็กหญิงจะสูงกว่าเด็กชาย ในเรื่องของน้ำหนักก็เช่นเดียวกับส่วนสูง กระดูกแข็งมากขึ้น ระบบย่อยอาหาร

และระบบหมุนเวียนโลหิตเจริญเกือบเต็มที่ แต่หัวใจยังเจริญช้ากว่าอวัยวะในระบบเหล่านี้ ทั้งแท้และเทียมเริ่มขึ้น สมองมีน้ำหนักสูงสุด สายตายังเป็นสายตายาว การประสานงานระหว่างตากับมือยังไม่สมบูรณ์ แต่กล้ามเนื้อตาของเด็กหญิงจะพัฒนาได้เร็วกว่าเด็กชาย

เด็กวัยนี้จะกินจุทำให้มีพลังมากไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบทานและเปลี่ยนกิจกรรมบ่อย ๆ บางครั้งขาดความรอบคอบ และความระมัดระวังทำให้ประสบอุบัติเหตุอยู่เสมอ ความแตกต่างระหว่างเพศมีผลต่ออัตราส่วนของไขมันและกล้ามเนื้อ กล่าวคือ เด็กหญิงมีไขมันเพิ่มขึ้นเด็กชายจะมีกล้ามเนื้อมากขึ้น นอกจากนั้น เด็กในวัยนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงของผิวหนังนั่นคือ ผิวหนังจะดูหยาบขึ้นไม่ละเอียดเหมือนในเด็กเล็ก ผมจะมีสีเข้มขึ้น ในด้านการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เด็กวัยประถมศึกษาสามารถเคลื่อนไหวร่างกายส่วนต่าง ๆ ได้อย่างดี และเด็กทั้งสองเพศจะแสดงความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อทำกิจกรรมได้ต่างกัน กล่าวคือ เด็กชายจะทำได้ถูกต้องและดีกว่าเด็กหญิง ส่วนกิจกรรมส่วนใหญ่ที่เด็กวัยนี้กระทำจะเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้กล้ามเนื้อใหญ่มากกว่ากล้ามเนื้อเล็ก เด็กวัยนี้จะมีความเร็วในการเคลื่อนไหวมากขึ้น แม่นยำขึ้นและมีความสมดุลของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างดี พัฒนาการทางร่างกายของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่อไปนี้

1) สภาวะโภชนาการ เด็กต้องการอาหารที่ให้จำนวนแคลอรีพอเหมาะกับโครงสร้างของร่างกาย และประเภทของกิจกรรมที่เขาทำ ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มพลังงานที่ได้ไปใช้สังเคราะห์สารและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ถ้าเด็กมีสภาวะโภชนาการที่ไม่เหมาะสมหรือมีสภาวะโภชนาการจะทำให้เด็กไม่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเต็มที่และจะมีผลให้เกิดทัศนคติไม่ดี เห็นทุกสิ่งเป็นศัตรู

2) การเล่นออกกำลังกาย การเล่นจัดเป็นธรรมชาติของเด็ก และมีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กด้วย ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การเล่นทำให้เด็กสามารถควบคุมการใช้กล้ามเนื้อและการทรงตัวได้ดีขึ้น

3) การฝึกทักษะของการใช้อวัยวะเคลื่อนไหว อวัยวะเคลื่อนไหวได้แก่ แขนขา จุดมุ่งหมายสำคัญของการฝึกก็เพื่อให้เด็กมีกิจกรรมทั้งทางร่างกาย และทางสมอง โดยมีอุปกรณ์ที่น่าสนใจและคำแนะนำที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความพอใจมี

ประสบการณ์และทราบกระบวนการประดิษฐ์ ความสำเร็จของการฝึกจะเร่งเร้าให้เด็กพยายามทำสิ่งที่ยากขึ้นไปอีก

4) การมีอวัยวะที่สมบูรณ์ การมีอวัยวะที่สมบูรณ์จะช่วยให้เด็กทำกิจกรรมและเรียนสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายและเร็ว นอกจากนี้ ยังมีผลต่อสุขภาพจิตของเด็กอีกด้วย หากเด็กเจ็บป่วยอยู่เสมอ มีโรคประจำตัวหรือมีรูปร่างที่ผิดปกติ พิจารณาไม่พาดู เด็กจะมุ่งความสนใจมาที่ตัวเอง ขาดความมั่นใจ หลบซ่อน ไม่สู้หน้า ไม่เบิกบานและทอดถอย

2. พัฒนาการทางอารมณ์

เด็กวัย 6 ปี เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เพราะเมื่อไปโรงเรียนเด็กต้องเรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เช่น ครู บทเรียน เพื่อน สถานที่ ระเบียบ เป็นต้น ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมใหม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ของเด็ก

ความกลัวของเด็กวัยนี้จะมีความสับสนผสมผสานมากขึ้น เพราะเด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญามากขึ้น เด็กจะเปลี่ยนมากลัวสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริง เช่น กลัวตอยาก กลัวไม่มีเพื่อน กลัวเรียนไม่เก่ง เป็นต้น

การแสดงอารมณ์โกรธจะพัฒนาไปในรูปที่ซับซ้อน เช่น เปลี่ยนจากการลงมือลงเท้ามาเป็นการควบคุมความรู้สึก การท้อหน้างับ การไม่พูด การก้าวร้าว เป็นต้น

เด็กจะเริ่มวิตกกังวลกับรูปร่างของตนเอง อยากสวยอยากแข็งแรง อยากเก่งรวมทั้งอิจฉาเพื่อนที่เด่นกว่าโดยมักจะแสดงออกในรูปของการขวนทะเลาะ การดูถูก การพูดก่อนแคะ การข่มขู่ การเมินเฉยไม่สนใจ การเยาะเย้ย เป็นต้น

องค์ประกอบที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้คือ

1) มีความต้องการเพิ่มขึ้น ความต้องการทางอารมณ์ที่สำคัญในวัยนี้ คือ ต้องการแสดงตนเพื่อให้หมู่คณะยอมรับด้วยการเป็นที่หนึ่งหรือเป็นคนแรก ต้องการอิสระและพึ่งตนเอง ความต้องการเหล่านี้ทำให้เด็กพยายามแสวงหากิจกรรมใหม่ ๆ ทำอยู่เสมอและสนใจกิจกรรมของผู้ใหญ่ด้วยการอาสาเข้าช่วย หากเด็กทำได้โดยได้รับความหรือทำที่ให้กับกำลังใจจากผู้ใหญ่ เด็กจะรู้สึกเป็นสุข แต่ถ้าหากผู้ใหญ่ไม่เข้าใจเข้มงวดหรือ

ควบคุมเด็กมากเกินไป เด็กก็จะกระวนกระวายบางครั้งอาจจะมีพฤติกรรมต่อต้านผู้ใหญ่ และการช่วยงานผู้ใหญ่

2) การมีทักษะของการใช้อวัยวะเคลื่อนไหว การที่เด็กสามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของอวัยวะในส่วนต่าง ๆ ให้ประสานกันได้ดีขึ้นทำให้เด็กสามารถทำกิจกรรมหรือเล่นกับเพื่อน ซึ่งทำให้มีอารมณ์แจ่มใส สนุกสนานและยังส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์อีกด้วย

3) ความรู้ที่เพิ่มขึ้นและการมีความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองชัดเจนขึ้น การที่เด็กอ่านหนังสือได้ และมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น เด็กจะเรียนรู้เรื่องการปรับตัว การอยู่ร่วมกับคนอื่น การควบคุมอารมณ์และเข้าใจตนเองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เด็กจะเข้าใจตนเอง หรือมีอัตมโนทัศน์แบบใดนั้นขึ้นขึ้นกับการปฏิบัติที่ผู้ใหญ่แสดงต่อเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อแม่

พ่อแม่จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่เหมาะสมได้ด้วยการ

- 1) ช่วยประคับประคองและเป็นตัวอย่างที่ดีของเด็ก
- 2) แสดงอารมณ์กับเด็กอย่างถูกต้องและให้เด็กยอมรับ
- 3) ไม่ช่วยเหลือเด็กจนเกินไปแต่ให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเองบ้าง การช่วย

เหลือเด็กมากเกินไปจะทำให้เด็กช่วยตนเองไม่ได้ ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ เอาแต่ใจตนเอง และก้าวร้าว

3. พัฒนาการทางสังคม

ศูนย์กลางทางสังคมของเด็กวัยนี้คือ โรงเรียน การไปโรงเรียนทำให้เด็กเริ่มแยกตัวจากบ้าน ได้เรียนรู้บทบาท กฎเกณฑ์และคนหน้าใหม่ ๆ สิ่งสำคัญคือ เด็กจะเรียนรู้เรื่องการเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อน การทำให้เพื่อนยอมรับ เด็กจะค่อย ๆ เปลี่ยนจากการถือตนเองเป็นใหญ่มาเป็นการยึดถือกลุ่มและระเบียบที่ยอมรับในกลุ่ม ลดความเห็นแก่ตัว ความดีใจนั้น นอกจากนี้การรวมกลุ่มของเด็กจะนำไปสู่การแข่งขัน การให้ความร่วมมือ การรู้จักรักษาสีทธิและผลประโยชน์ การระบายความเครียด ความรู้สึกผิด และการพัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง ดังนั้น โรงเรียนและกลุ่มเพื่อนจึงนับว่ามีอิทธิพล

สำคัญต่อบุคลิกภาพของเด็กในวัยนี้อย่างยิ่ง และพ่อแม่จะมีอิทธิพลต่อเด็กน้อยลงกว่า
ในระยะที่เป็นเด็กเล็ก

เด็กวัยนี้จะมีบุคลิกภาพเฉพาะตัว เช่น มีความเชื่อมั่น รู้สึกมีปมด้อย เป็นต้น
บุคลิกภาพเฉพาะตัวดังกล่าว เป็นผลจากประสบการณ์ที่ได้จากการแข่งขันทั้งที่บ้านและที่
โรงเรียน หากเด็กไม่ได้รับความสำเร็จหรือมีความสามารถด้อยกว่าเพื่อน เขาก็จะรู้สึก
ว่าตนเองมีปมด้อย ขาดความมั่นใจในตนเอง

บุคลิกภาพของเด็กวัยนี้จะค่อย ๆ สร้างขึ้นเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ
นอกจากนี้ เด็กวัยประถมศึกษาจะเริ่มเรียนรู้บทบาททางเพศของตนโดยเด็กจะแยกกลุ่ม
ระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง และมีพัฒนาการบุคลิกภาพของความเป็นชายหรือหญิง

เด็กวัยประถมศึกษาจะเป็นวัยของการหันหลังให้กับผู้ใหญ่และจับกลุ่มในระหว่าง
เพื่อนเพศเดียวกัน จนถูกขนานนามว่า วัยแห่งเพื่อน (peer year) ดังนั้นเพื่อนจึงมี
อิทธิพลต่อความคิดและทัศนคติอย่างมากในระยะนี้และจะค่อย ๆ ลดลงในระยะวัยรุ่น
แต่อย่างไรก็ตาม อิทธิพลของเพื่อนยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่อไปนี้ด้วยคือ เวลาที่อยู่ใน
กลุ่มเพื่อน กิจกรรมที่เข้าร่วมกับพ่อแม่ สถานภาพของเด็กเมื่อเข้ากลุ่มและสถานการณ์
ที่เกิดขึ้นขณะนั้น

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวและบุคลิกภาพของเด็กคือ

1) ประสบการณ์ที่บ้าน เด็กที่ปรับตัวได้ดีมักเป็นเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่มี
บรรยากาศอบอุ่น เป็นมิตร พ่อแม่ยอมรับและรักเด็ก สนใจที่จะส่งเสริมและสร้าง
บุคลิกภาพที่ดีให้กับเด็ก นอกจากนี้ การที่เด็กมีสุขภาพแข็งแรง มีทักษะในการเคลื่อนไหว
ทำให้เด็กมีสุขภาพจิตดีและเป็นที่ยอมรับของเพื่อน เด็กที่มีแม่เข้มงวด ดุร้าย ปากจัด
และไม่สนใจ ลูกมักมีปัญหากับครูและเพื่อนเสมอ

2) ความสัมพันธ์กับเพื่อน ระยะต้นของวัยเด็กตอนกลางเด็กชอบอยู่รวม
เป็นกลุ่ม ดังนั้น อาจเรียกเด็กวัยนี้ว่า "วัยรวมกลุ่ม" (Gang Age) เด็กจะอยู่ในโลก
2 โลก คือ โลกของพ่อแม่และผู้ใหญ่คนอื่น ๆ กับโลกของเพื่อนวัยเดียวกัน การเล่น
ของเด็กอายุ 6 ปี จะต่างจากเด็ก อายุ 7-11 ปี ในแง่ที่ว่าเด็ก 6 ปี ทั้งชายและหญิง
จะเล่นรวมกัน บางครั้งก็ตีกัน แต่เมื่อเริ่มมีอายุ 7 หรือ 8 ปี เด็นจะเล่นเฉพาะใน
หมู่เพื่อนเพศเดียวกันและเด็กชายจะเริ่มแกล้งและหยอกล้อเด็กหญิง การมีกิจกรรมร่วมกัน

เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน การเป็นผู้นำ การรับรู้คุณค่า สังคมและความเป็นจริงต่าง ๆ ระยะเวลาวัยประถมศึกษาดอนต้นอายุ 6-8 ปี กิจกรรมที่ทำในกลุ่มจะเป็นกิจกรรมการเล่น ครั้นถึงอายุ 9-11 ปีเด็กจะเริ่มวางระเบียบในการ รวมกลุ่มและรวมกลุ่มอย่างเหนียวแน่นมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมร่วมกันและจะไม่ยอมรับ บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิกในกลุ่มของตน ดังนั้น การที่เด็กทะเลาะวิวาทหรือแสดง ความก้าวร้าวต่อกันนั้นไม่ใช่เหตุการณ์ที่ต้องตกใจจนเกินเหตุ แท้จริงแล้วเหตุการณ์ ดังกล่าวจะช่วยให้เด็กเรียนรู้การรักษาสีห์ของตน ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเอง การปฏิบัติตนให้เข้ากับมาตรฐานของสังคมเพื่อเป็นที่ยอมรับของคนอื่น

3) บทบาทของครู เป็นที่ยอมรับกันว่าองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการ ปรับตัวและความก้าวหน้าของเด็กในสภาพแวดล้อมที่โรงเรียนคือ ความสัมพันธ์ระหว่างครู กับนักเรียน ในครั้งแรกที่ไปโรงเรียนครูจะเป็นผู้ใหญ่คนแรกที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก ดังนั้น ลักษณะของครูจึงสำคัญยิ่ง เพราะจะช่วยให้เด็กเอาชนะความขี้ขลาดใจของเขาได้ หากครูเข้าใจความสามารถและบุคลิกภาพของเด็ก ไม่เร่งรัดการเรียนของเด็ก จนเกินไป ไม่ประจานความล้มเหลวของเด็กหรือแบ่งแยกเด็กให้เกิดรู้สึกมด้อย ตั้งความหวังเรื่องความสำเร็จด้านการเรียนอย่างสูง ครูก็สามารถทำให้เด็กเกิดแรง จูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและมีพัฒนาการบุคลิกภาพที่เหมาะสมต่อไปได้ ดังนั้น ทัศนคติ ความกลัวและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เด็กมีอยู่และเคยใช้กับแม่ เด็กก็จะนำไปใช้ กับครูเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ครูของเด็กวัยประถมศึกษาจึงมีอิทธิพลอย่างสูงต่อพัฒนาการ ทางสังคมของเด็ก

4. พัฒนาการทางสติปัญญา

เมื่อเด็กอายุมากขึ้นพัฒนาการทางภาษาก็จะขยายขึ้น กล่าวคือ จากคำศัพท์ ได้มากขึ้นและพูดเป็นประโยคได้ยาวขึ้น ถูกหลักภาษามากขึ้น โดยทั่วไปเด็กหญิงจะมี ความสามารถในการพูดและใช้พหามากกว่าเด็กชายพัฒนาการทางภาษาของเด็กจะดีมาก น้อยเพียงใดขึ้นกับสภาพแวดล้อม 2 ประการ คือการอยู่ร่วมกับคนอื่นในบ้านและสภาพทาง สังคมและเศรษฐกิจ เด็กที่อยู่ในบ้านจะมีโอกาสฟังและพูดมากกว่าเด็กในสถานรับเลี้ยง

หรือสถานสงเคราะห์ ทำให้พูดได้เร็ว นอกจากนี้ การที่เด็กได้ติดต่อกับผู้ใหญ่ด้วยการพูดคุยระหว่างรับประทานอาหารร่วมกัน และได้เข้าร่วมวงสนทนากับผู้ใหญ่ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาที่ดี ดังนั้น ทักษะคิดของพ่อแม่และลักษณะนิสัยของคนในครอบครัว จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการทางภาษา

การคิดเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา เพราะการคิดเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายอยู่ที่การแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง มโนทัศน์ (Concept) เป็นเครื่องมือของความคิด เด็กจะมีสติปัญญาดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปริมาณคำศัพท์และมโนทัศน์ที่เขามีความจำของเด็กวัยนี้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ความสามารถที่จะจำนั้นสัมพันธ์กับความเอาใจใส่ ปริมาณคำศัพท์ การสร้างนิเวศภาพและมโนทัศน์ที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ แม้ว่าความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาของเด็กวัยนี้จะดีขึ้น แต่ความสามารถดังกล่าวยังติดอยู่กับประสบการณ์เฉพาะอย่างของเด็ก นั่นคือ เด็กยังไม่สามารถคิดแก้ปัญหาสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นกับเด็กได้ดี ลักษณะเช่นนี้ทำให้เด็กวัยประถมศึกษาที่มีความสามารถที่จะคิดและแก้ปัญหาในขอบเขตจำกัดไม่สามารถใช้ความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมือนวัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่

เด็กวัยนี้รู้คำศัพท์มากขึ้น ใช้ภาษาแสดงความคิด ความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ความคิดทางจริยธรรมเริ่มพัฒนาในวัยนี้ เด็กสามารถใช้เหตุผลดีขึ้น รู้ว่าอะไรเป็นผล เข้าใจระเบียบต่าง ๆ ดีขึ้นจึงเป็นวัยที่เหมาะสมจะฝึกระเบียบวินัย ปัจจุบันสื่อมวลชนหลายรูปแบบมีส่วนทำให้เด็กมีกิจกรรมทางสมองและ เกิดประสบการณ์ใหม่เพิ่มขึ้น

ปัจจัยที่ส่งเสริมความงอกงามทางสติปัญญา มีดังนี้

- 1) **แรงจูงใจ** แรงจูงใจสำคัญของเด็กที่ทำให้เด็กพยายามจดจำ เรียนรู้ และคิดได้อย่างมีเหตุผลได้แก่ ความปรารถนาที่จะให้ตนเองเป็นที่ยกย่อง รักใคร่ เป็นที่ยอมรับของคนอื่นและความต้องการที่จะพึงตนเองเพื่อแสดงว่าตนมีความสามารถ
- 2) **สิ่งเร้า** สิ่งเร้าที่ทำให้เด็กขวนขวายหาทางทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ ความสนใจ การมีความต้องการและไม่ได้สิ่งที่ต้องการ ตลอดจนทัศนคติของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก

3) การได้ลงมือทำ การลงมือปฏิบัติทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เพราะได้มองเห็นอุปสรรค ข้อบกพร่องและช่องทางที่จะแก้ไข

วัยเด็กตอนปลาย (อายุ 10-12 ปี) เป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างเด็กกับวัยรุ่น เด็กบางคนเปลี่ยนเป็นวัยรุ่นตั้งแต่อายุ 11 ปี ในเด็กหญิง และ 12 ปี ในเด็กชาย สิ่งที่น่าสังเกตคือเด็กหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชายประมาณ 1-2 ปี

เด็กในวัยนี้มีความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงหลายประการทั้งทางร่างกายและจิตใจ สุขุม จันทน์เอม (2536 : 130-133) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของวัยเด็กตอนปลาย คือ พัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์ พัฒนาการด้านสังคม และพัฒนาการด้านสติปัญญา ไว้ดังนี้

1) พัฒนาการทางร่างกาย

เด็กอายุ 9-10 ปี การเจริญเติบโตเป็นไปอย่างช้า พันเขี้ยวที่ 1 และเขี้ยวที่ 2 ขึ้น ถ้าพบว่าเด็กมีฟันเกหรือไม่เข้ารูปในระยะนี้ควรรีบปรึกษาทันตแพทย์เพื่อแก้ไขทันที ส่วนเด็กที่มีอายุ 10 ปี เป็นต้นไปจะเริ่มเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งส่วนสูงและน้ำหนัก เด็กหญิงจะเติบโตเร็วกว่าเด็กชาย ประมาณ 1-2 ปีทั้งทางด้านร่างกายและวุฒิภาวะ พบว่า

เด็กหญิง ลักษณะเพศชั้นที่สองปรากฏขึ้นเรื่อย ๆ ตะโพกขยายออก ทรวงอกเจริญเติบโตและเปลี่ยนแปลงไป และมักจะจดจ่อกับทรวงอกของตัวเองที่เจริญขึ้น รู้สึกกังวลว่าตะโพกของตัวเองจะใหญ่เกินไป จึงมักจะงุ่มง่าม เก้งก้าง นอกจากนี้ เด็กหญิงจะเริ่มมีประจำเดือนระหว่างอายุ 11-12 ปี

เด็กชาย ไหล่กว้างขึ้น มือและเท้าใหญ่ขึ้น เริ่มมีการหลังอสุจิระหว่างอายุ 12-16 ปี แสดงว่าวุฒิภาวะทางเพศเริ่มเจริญเต็มที่

2) พัฒนาการทางอารมณ์

อารมณ์ของเด็กวัยนี้จัดอยู่ในระดับปานกลาง คือ ไม่ดีหรือร้ายจนเกินไป ซึ่งจะแบ่งกล่าวเป็นข้อ ๆ ได้ ดังนี้

- 1) เด็กวัยนี้สามารถรักษาอารมณ์ไว้ได้ดีพอสมควร คือ ไม่โกรธง่าย และหายเร็วนัก
- 2) เวลาโกรธจะหาทางออกโดยใช้เสียง ไม่มีพฤติกรรมแบบต่อสู้ บางทีวางแผนแก้แค้นเงิบ ๆ แต่ไม่ทำจริง ชอบพูดร่าพันกับสัตว์เลี้ยง
- 3) จะระมัดระวังไม่ทำให้ผู้อื่นกระทบกระเทือนใจ
- 4) สิ่งที่เด็กวัยนี้กลัวที่สุด คือ การไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ไม่ชอบแข่งขัน ไม่ต้องการเด่นกว่าหรือด้อยกว่าเพื่อนฝูง
- 5) ชอบการยกย่องแต่ไม่ชอบเปรียบเทียบ
- 6) ต้องการความอบอุ่นมั่นคงในหมู่คณะและครอบครัว
- 7) เปลี่ยนแปลงความรู้สึกเร็วและง่าย เช่น ตอนเข้าอยากทําการบ้าน ตอนเข้าอยากนอนหรือเล่น หรือตอนเข้าอยากเที่ยวเล่นให้ชีวิตชีวาสดชื่นแจ่มใส พอดกบ่ายอยากนอนเสียแล้ว

8) บางครั้งทำตัวเป็นผู้ใหญ่ แต่บางครั้งก็ไม่กล้าทิ้งความเป็นเด็ก เด็กวัยนี้จึงมีการขัดแย้งกันทางอารมณ์ จนบางครั้งเด็กเกิดปัญหา ครอบครัวกับสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญมาก พ่อแม่เอาใจใส่คอยให้ความกระจ่างและฝึกความสามารถเฉพาะตัว เช่น เล่นกีฬาให้เก่งเพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของกลุ่ม รับฟังความคิดเห็น ให้ความไว้วางใจและให้อิสระแก่เด็กที่จะทำอะไรได้ตามใจเด็กบ้าง เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ที่จะเลือกคิด ตัดสินใจถูกต้องขึ้น

ความกลัวของเด็กที่มีอยู่ในวัยต้น ๆ ก็จะเริ่มลดน้อยลง เปลี่ยนมาเป็นความกังวลใจ กังวลกับเรื่องรูปร่างตนเอง อยากให้แข็งแรงสวยงาม กลัวอันตรายที่จะเกิดกับครอบครัวและตนเอง

3) พัฒนาการทางสังคม

กลุ่มเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับเด็กวัยนี้ เด็กจะรู้สึกเป็นเจ้าของและซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม มีพฤติกรรมที่เหมือนกลุ่ม ทั้งการแสดงออกทางกาย วาจา และการแต่งกาย ซึ่งเด็กชายจะรักษาความสนใจที่มีต่อกลุ่มได้มากกว่าเด็กหญิง

เด็กวัยนี้ต้องการเพื่อนมาก และต้องการเพื่อนประเภทที่ไว้วางใจได้ มีอารมณ์คล้ายคลึงกัน ไม่ยอมอยู่คนเดียว ไม่ชอบเล่นกับวัตถุเหมือนเมื่อสมัยยังเด็ก ๆ อยู่ชอบเล่นกับตัวบุคคลเป็นหมู่ เด็กชายชอบเล่นใช้กำลังกล้ามเนื้อและกีฬาที่มีกฎเกณฑ์ เด็กหญิงชอบเล่นกับเพื่อนสนิทเพียง 2-3 คน

ในด้านความสัมพันธ์กับครอบครัว พบว่า เด็กชายไม่มีใครใกล้ชิดกับพ่อ ผิดกับเด็กหญิง ซึ่งจะใกล้ชิดกับพ่อมากกว่าเดิม และสามารถปรับตัวเข้ากับพี่น้องได้ดีกว่า

เนื่องจากเด็กหญิงมีการเจริญทางด้านวุฒิภาวะได้เร็วกว่าเด็กชาย ทำให้เด็กหญิงเริ่มสนใจเด็กชายเร็วกว่า รู้จักแต่งตัวมากขึ้นและเอาใจใส่เรื่องราวของเด็กชาย แต่เด็กชายยังไม่สนใจ ซึ่งทำให้เด็กหญิงคิดว่าตนเองมีการสังคมไม่ดีพอ จึงหวนนี้ผู้ใหญ่ควรรีให้ความกระจ่างแก่เด็กและหาเด็กชายที่มีอายุมากกว่า 1-2 ปี มาทำกิจกรรมร่วมด้วยก็จะจัดปัญหานี้ได้

4) พัฒนาการทางสติปัญญา

เด็กเริ่มมีสติปัญญากว้างขวางขึ้น จึงมีความสามารถคิดและแก้ปัญหาได้มากขึ้น เริ่มสนใจอ่านหนังสือต่าง ๆ เพื่อที่จะร่วมอภิปราย หรือพูดคุยกับเพื่อนฝูงได้ มีความคิดริเริ่มที่จะทำสิ่งใหม่ ๆ ทำให้เกิดความมั่นคงและเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งช่วยสร้างบุคลิกภาพให้ดีขึ้น

วัยนี้เด็กจะสนใจเรื่องที่เป็นจริง รักธรรมชาติและการท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เด็กหญิงสนใจอ่านเรื่องประเภทรักเร็วกว่าเด็กชาย

เด็กเริ่มคิดและตัดสินใจเอง รู้จักรับผิดชอบ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักใช้เหตุผล มีความอยากรู้อยากเห็นและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้เร็ว

ลักษณะเด่นทางสติปัญญาของเด็กวัยนี้ คือ มีความกระตือรือร้น รู้จักให้เหตุผล และรับฟังความคิดของผู้อื่น มีการวางโครงการไว้ล่วงหน้า รักษาความลับได้ และรักษาสัญญาที่ให้ไว้

ความสนใจ ทั้ง 2 เพศมีความสนใจที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ

ชาย สนใจเรื่อง วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์

หญิง สนใจเรื่อง การครัว ตัดเย็บ เพราะมีรากฐานจากการสนใจรูปร่าง

ของตนเอง

ทั้ง 2 เพศจะสนใจ เลี้ยงสัตว์ ภาพยนตร์ เทียวไกล ๆ และน้อยรายที่จะสนใจเรื่องของอาชีพ

ความต้องการของวัยเด็กตอนกลางจะมีมากขึ้น หากความต้องการของเด็กไม่ได้รับการตอบสนองก็จะทำให้เด็กมีอาการตั้งเครียดคับข้องใจ ไม่เป็นสุข และเป็นสิ่งที่ยับยั้งแรงจูงใจที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นบ่อเกิดของทัศนคติที่ไม่ดี ซึ่งวัลนิกา ฉลากบาง (2523 : 14-15) กล่าวว่า ความต้องการที่จำเป็นของเด็กวัยประถมศึกษา มีดังนี้

1) วัยเด็กตอนกลาง

1.1) ความต้องการทางกาย เช่น อาหารที่มีคุณค่า การพักผ่อนอย่างเพียงพอ เป็นต้น

1.2) ความต้องการทางจิตใจ (อารมณ์และสังคม) เช่น

1.2.1) ต้องการความรักและความอบอุ่น

1.2.2) ต้องการความปลอดภัย

1.2.3) ต้องการเป็นอิสระ

1.2.4) ต้องการเป็นเจ้าของและมีเจ้าของเพื่อให้เกิดความ

อบอุ่นใจ

1.2.5) ต้องการเพื่อนร่วมเล่นและทำกิจกรรม

1.2.6) ต้องการเรียนรู้อย่างกว้างขวางทั้งตนเองและสิ่ง

แวดล้อม

1.2.7) ต้องการความเด่น ความสำเร็จและการยอมรับ

1.2.8) ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน

2) วัยเด็กตอนปลาย

2.1) ความต้องการทางกาย เช่น อาหารที่มีคุณค่า การพักผ่อนอย่างเพียงพอ และการเล่นกีฬาเพื่อพัฒนาทักษะ

2.2) ความต้องการทางจิตใจ

2.2.1) ต้องการความรักและความอบอุ่น

2.2.2) ต้องการความปลอดภัย

2.2.3) ต้องการการยอมรับและเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2.2.4) ต้องการเพื่อน

2.2.5) ต้องการรับใช้คนใกล้ชิด

2.2.6) ต้องการอิสระ เป็นตัวของตัวเอง

2.2.7) ต้องการความเข้าใจและความเห็นใจ ไม่ชอบการลงโทษทั้งทางกายและทางใจ อีกทั้งการวิพากษ์วิจารณ์แง่ไม่ดี

2.2.8) ต้องการคำแนะนำและความช่วยเหลือ

2.2.9) ต้องการแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2.2.10) ต้องการสถานที่ เครื่องใช้และหนังสือที่จะช่วย

ส่งเสริม ความคิดในการทำกิจกรรม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัยเด็กเป็นวัยที่มีความสำคัญเพราะเป็นวัยของการวางรากฐานที่สำคัญของชีวิต เช่น บุคลิกภาพ สุขภาพจิตและพัฒนาการด้านต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นคนดีของสังคม ผู้ใหญ่จะต้องสนใจในธรรมชาติและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กในวัยประถมศึกษาและหาทางทำให้เด็กได้มีพัฒนาการทุกด้านอย่างดีที่สุดโดยใช้แนวคิดเรื่องพฤติกรรมที่ต้องพัฒนาตามวัยเป็นเกณฑ์ประกอบการพิจารณา เด็กจะเติบโตขึ้นเป็นคนที่มีลักษณะใด ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในวัยเด็กนี้เอง ผู้ใหญ่ทุกคนจึงควรตระหนักถึงความจริงในข้อนี้

เด็กวัยประถมศึกษามีความต้องการเป็นลักษณะเฉพาะประจำวัย ความต้องการที่สำคัญคือความต้องการทางกาย ซึ่งได้แก่ อาหารที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอ การพักผ่อน การออกกำลังกาย เป็นต้น ความต้องการที่มีความสำคัญเท่า ๆ กับ

ความต้องการทางกาย คือ ความต้องการทางจิตใจ ได้แก่ ความรัก ความปลอดภัย
ความสำเร็จ การยอมรับ เป็นต้น ความต้องการเหล่านี้ถ้าได้รับการตอบสนองจะทำให้
เด็กเกิดความสุข ความมั่นใจซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเขาอย่างมาก